

Habsburg Ottó és a mi európai vízióink

Előadás a Habsburg Ottó Alapítvány konferenciáján, 2020. november 20-án

Isten hozta a virtuális Magyarországon! Nagyon remélem, hogy a következő alkalommal egymást szemtől szembe látva folytathatjuk majd! De íme, ez a digitális korszak, és ebből is profitálhatunk.

Nagyon sokat tanultam Lamassoure miniszter úr előadásából. Többször találkoztunk, Európáról is több ízben beszélgettünk, és ismételten meg kell állapítanom, hogy a főbb pontokban lényegében mindig egyetértünk.

Tizenegy hónappal ezelőtt konferenciát rendeztünk Habsburg Ottó életéről és örökségéről a Gödöllői Királyi Kastélyban, nagyon közel ahhoz a helyhez, ahol lakom. Akkor egy rövid előadást tartottam, és természetesen mindannyian aláhúztuk, hogy Habsburg Ottó nagy európai volt, aki nagyon fontos szerepet játszott az európai építkezés történetében. Azt is mondtam, hogy nagy magyar, nagy magyar hazafi volt. És mivel látom, hogy a spanyol Nagykövet asszony is megtisztel minket jelenlétével, megismételném azt, amit az utolsó konferenciánk alkalmával mondtam: szeretnék köszönetet mondani Őfelségének, Marie-Christine-nek, a korszak spanyol királynéjának, aki a kis Ottót tanította. Az együtt töltött órák során többször elmondta neki a következőket: „Kedvesem, büszkének kell lenned, hogy magyar vagy, és azt is tudnod kell, hogy a magyar huszárok a legjobb katonák a világon.” Köszönjük tehát Marie-Christine őfelségének, mert Ottó valóban büszke magyar lett, de egyben büszke európai is. Ottó tökéletesen jeleníti meg azt a valóságot, hogy valakinek egyszerre lehet nemzeti és európai identitása.

Néhány napja feltettem magamnak és Gergely igazgatónknak, Gergelynek a kérdést: Mi lesz a téma? Habsburg Ottó életéről és örökségéről, vagy Európa jövőjéről fogunk beszélni? Nem adott pontos választ, csak annyit mondott: „Arról beszélsz, amiről akarsz.” Végül megtaláltam az egyszerű és egyértelmű választ. Ha Habsburg Ottó örökségéről akarunk beszélni, akkor természetesen Európa jövőjéről is kell szólnunk. Ugyanakkor, ha Európa jövőjéről akarunk beszélni, akkor mindenképp meg kell találnunk a hatvan éve zajló különleges építkezés történetének múltbeli gyökereit. Újra fel kell fedeznünk az eredetét és az alapját, ami lehetetlen anélkül, hogy ne idéznénk meg az ezen a kivételes művön munkálkodó nagy személyiségeket. Robert Schuman, Jean Monnet és Habsburg Ottó külön-külön is óriási mértékben járultak hozzá ehhez a nagy vállalkozáshoz, ehhez az építkezéshez. És itt lényegében egyetérttek Alain Lamassoure-ral, miszerint ezt az építkezési műveletet Európa történetében soha nem látott példátlan és hatalmas sikerek jellemzik.

Beszélt az intézményekről. Úgy gondolom, hogy lényegében ebben is egyetértünk, mert az intézmények minden nehézség és kihívás ellenére, minden gond és félreértés ellenére: működnek. Többször változtattunk rajtuk, és ma is vannak, akik módosítani próbálják az intézményrendszert. Ennél a pontnál nagyon óvatos lennék, mert ha hozzányúlunk az egyensúlyhoz, ha hozzáérünk a mérleghez – és vannak ilyen irányú erőfeszítések –, újabb problémák születését kockáztatjuk, ahelyett, hogy a már létező gondokat orvosolnánk.

Van egy másik terület, ahol minden bizonnyal sikeresek vagyunk, és ez a gazdaság területe. A jól ismert kockázatok és nehézségek ellenére, mindenképp a közös, azután egységes piaccal és a közös pénzzel. Erőteljes versenypolitikánk és egészében véve sikeres kohéziós politikánk van. Összegezve azt mondhatjuk tehát, hogy a legtöbb sikert az integráció a gazdaság területén érte el. Ugyanakkor vannak más kérdések, dilemmák, kihívások és problémák. Nem

tudom mind felsorolni, mert nem feladatom ma este, de szeretnék egyet vagy esetleg kettőt kiemelni belőlük.

Először is jelentős az aránytalanság a különböző integrációs területek között. Az egyik alapvető kihívás a gazdasági és a politikai dimenzió közötti kiegyensúlyozatlanság. A gazdasági dimenzió, amint mondtuk, minden nehézség ellenére különösen sikeres terület. A politikai dimenzió félsiker, ahol feltűnő gyengeségeink vannak. Így tehát mindenképpen meg kell erősíteni a politikai dimenziót, mindenekelőtt a kül- és biztonságpolitikai, illetve közös védelmi politikai dimenziót.

Alain Lamassoure említést tett erről a dimenzióról. Azt gondolom, hogy mindannyian egyetérthetünk abban, hogy ezt a dimenziót különösen előtérbe kell helyeznünk, mert különben a kiegyensúlyozatlanság a gazdasági és a politikai dimenzió között a mainál is tovább mélyül.

De van itt egy másik aránytalanság is, ami még jelentősebb, mégpedig az egyensúly hiánya egyrészt a gazdasági-politikai, másrészt a kulturális dimenzió között. Ezért a kulturális dimenzió az, ahol a legtöbbet kell tennünk. Nem azt mondom, hogy nem törődünk a kulturális dimenzióval, csak egyszerűen annyit állítok, hogy ez egy olyan terület, ahol erőteljesen lemaradtunk, és azt is kijelentem, hogy valójában ez az oka a nehézségeinknek. Ugyanis a kulturális dimenzió – vagy mondhatjuk egyszerűen: az európai identitás – nem eléggé fejlett. Ennek több oka is van. Mindenekelőtt, hogy bizonyos körökben nagy a bizalmatlanság a közösségi vagy közös identitás iránt. Jól ismerjük ennek a tartózkodásnak, gyanúnak a történelmi okait. De ha nem ismerjük el a kollektív identitást, akkor hogyan tudjuk elfogadni a nemzeti identitást, amely nem csak az elsődleges közösségi identitás, hanem minden európai építkezésnek elengedhetetlen építőköve is? Hogyan lehet elismerni és meghatározni az európai identitást? Mert az európai identitás valóban létezik, attól függetlenül, hogy, ezt az identitást alkotó egyes elemek fontossági sorrendjéről már vitatkozunk.

Egyesek számára a zsidó-keresztény hagyomány a legfontosabb. Másoknak az ókori örökség a megkérdőjelezhetetlen. Általában az is elismert tény, hogy a római jog örökségére támaszkodó jogi normák szintén ezen identitás részét képezik, mert a római jog nem csak az európai jogi kultúra alapja, hanem az európai identitás fontos eleme is. Lehetséges, hogy az európai identitás különböző elemeire helyezzük a hangsúlyt, de az európai identitás lényege éppen a sokszínűségben rejlik. Sokszor idézzük az „egység a sokszínűségben” elvét, de el kell ismernünk, hogy a sokszínűség érvényesüléséhez nagyobb rugalmasságra, nagyobb alkalmazkodóképességre, az eltérő megközelítésekkel, különböző európai identitási elemekkel szembeni nagyobb toleranciára van szükség. Ha ténylegesen meg akarjuk erősíteni az integráció kulturális dimenzióját, meg kell erősítenünk az európai identitást.

A kultúra minden bizonnyal az alapja minden más területnek is. Említettük a technológiát. Európa súlyt és teret veszített a technológia kérdéskörében, csakúgy, mint a demográfia területén. Ez igaz, de a technológia és a demográfia nem a kultúrától függ? Minden attól függ, hogy mi megy végbe a fejünkben. Meg kell tehát erősíteni saját és közösségi identitásunkat és ezen keresztül tudjuk a versenyhelyzetünket is javítani, és fokozni tudjuk a versenyképességünket a technológia terén is.

Ezért tehát mindenekelőtt európai identitásunk gyengeségével, esetenként hiányával kell foglalkoznunk. Párbeszédet kell folytatnunk, és meg kell hallgatnunk a másikat. Fel kell fedoznunk, hogy a sokszínűség meglévő valóság, mert a történelmi, földrajzi és gazdasági körülmények különbözőek az egyes európai régiókban. Egy másik nehézség, amiről gyakran beszélünk, a szakadék a tagállamok és a nemzetek között. Ezekről a különböző megosztottságokról beszélnünk kell, állandó dialógusra van szükség. Még egyszer szeretném aláhúzni, hogy a toleranciára nagy szükség van, annak érdekében, hogy megértsük és elfogadjuk a más megközelítéseket, adottságokat és örökségeket. Ez Habsburg Ottó legfontosabb üzenete.

Már beszéltünk a válságról, és még fogunk is beszélni róla. Nagyon súlyos válságban vagyunk, valamifajta bizonytalanság érezhető mindenütt a világban, egyéni és közösségi idegesség, feszültség tapasztalható nem csak a nagyok és a kicsik között – amiről számtalan példát is mondott Alain Lamassoure, – hanem a nagy-, sőt a szuperhatalmak között is. És ez a feszültség szinte tapinthatóan növekszik. Nagyon sokan vannak, akik már most fegyveres konfliktus kirobbanásának a veszélyéről beszélnek. Ezt ugyan nem hiszem, de oda kell figyelni, mert ahogy a történelmi tapasztalatból tudjuk, ha egy kereskedelmi háborúnak nevezett konfliktus eldurvul, annak tragikus következményei lehetnek.

Ebben látom Európa legfontosabb feladatát. Az Európai Uniónak közbe kellene lépnie tapasztalata és kultúrája teljes súlyával, mert még megvan a kisugárzása, ha technológiai területen nem is mi vagyunk az elsők, és demográfiai szempontból hanyatlóban is vagyunk. Meg vagyok győződve arról, hogy még mindig megvan a tudásunk, különleges alkalmáságunk a kultúra területén. De ezt a tudást nem csak meg kell őriznünk, de meg is kell erősítenünk, és használnunk kell. Az egyedülálló európai kulturális képesség segítségével kell az eddiginél sokkal nagyobb mértékben hozzájárulnunk a világ ügyeinek fejlődéséhez. Végül pedig ezzel kell nagyobb befolyást gyakorolnunk a világ jövőjére.

Európának ez a valódi küldetése. Lényegében sikerült elhárítanunk az európai nagyhatalmak közötti fegyveres konfliktus fenyegetését. Sokat beszéltünk a francia–német kiegyezésről – ami alapvető dolog –, és ebben Habsburg Ottó szerepét és részvételét is ki kell emelnünk. De miután megszabadultunk az Európán belüli fegyveres konfliktusok veszélyétől, talán megfeledkeztünk arról, hogy más kockázatok is léteznek a világon. Vannak olyan lehetséges konfliktusok Európán kívül is, ahol kontinensünk beavatkozhat. Ezek nem feltétlenül és nem csak gazdasági vagy kereskedelmi feszültségek és konfliktusok lehetnek.

Léteznek geopolitikai adottságok, és nekünk ezen a téren is súllyal kell rendelkezünk. De hogy ezzel – fontossággal és felelősséggel – rendelkezni tudjunk, sokkal erősebb kül- és védelempolitikára van szükségünk, illetve egyfajta szinergiára a kereskedelmi, a gazdasági, valamint a geopolitikai és biztonsági szempontok között, mivel ezek a területek egyre szorosabban összefüggenek.

Egyébként is nyilvánvaló, hogy meg kell tudni oldanunk a saját a problémáinkat. Ezért a valóban fontos dolgokról kell beszélnünk. Többször módosítottuk, sőt fejlesztettük a kivételes rendszerünket – és ezt jól is tettük. De ha csak az integrációs folyamat folytatásához keresünk eszközöket, vagy kizárólag az intézményi területre koncentrálunk, el fogunk bukni. A polgároknak már elege van az intézményi reformokból. Fontosak voltak, de mára belefáradtunk az intézményi reformokba. Beszéljünk a lényegről: az értékekről, a vízióról, a jövőről – azt a fajta hovatartozást, Európához ragaszkodást kell megerősíteni, amelyet identitásnak hívunk.

Azt gondolom tehát, hogy azoknak az Európát létrehozó nagy személyiségeknek a példáját kell követnünk, akiknek ezt a lényegében sikeres történetet köszönhetjük. Robert Schuman civilizációs térről, lelki és kulturális közösségről, Helmut Kohl *Wertegemeinschaft*-ről beszélt, és Habsburg Ottó is ezeket hangsúlyozta. Valamennyien tudták, hogy az egész művelet lényege a kultúra és ez a civilizációs tér, amit meg kell védenünk.

Íme, elérkeztünk az alapvető kérdéshez, ami nem más, mint a biztonság! A külső és a belső biztonság, a határok biztonsága. A szuverén állam biztonsága. Egy világjárvány közepén vagyunk, ami komoly figyelmeztetés arra, hogy a biztonság a legfontosabb. A válságban értjük meg legjobban, hogy a biztonság fontosabb minden más dimenziónál. És itt, ma, egy válság közepette érthetjük meg igazán, miért kell a kollektív biztonságunk bizonyos helyzetekben abszolút prioritást élveznie.

Remélem, hogy folytathatjuk ezt a párbeszédet, és hogy egy ilyen, virtuális konferencia is hozzájárulhat ennek a hatalmas építkezésnek, az európai integrációnak nevezett műveletnek a folytatásához.

Különbség vagy árok?

Ott folytatom, ahol Alain Lamassoure befejezte. Nincs árok. Különbözőség van, és különböző jellegű megosztottságok, ami érthető. Fennáll egy észak-déli, elsősorban gazdasági és pénzügyi természetű megosztottság. Létezik emellett egy kelet-nyugati törésvonal is, amely leginkább történelmi és kulturális okokra vezethető vissza.

Az Alain Lamassoure által egyértelműen megjelölt megosztottság egyik eleme a közép-kelet-európai – inkább közösségi – és a nyugat-európai individuálisabb megközelítés. Vegyük Litvánia példáját. Ott több közösség él, mint Közép-Európa más országaiban, de ezek a közösségek őshonosak, nem bevándorlás eredményeként kerültek oda. Ez óriási különbség, mert ezek a közösségek, akárcsak a Magyarországgal szomszédos országok magyar nemzeti kisebbsége, meg akarják őrizni kulturális, nemzeti identitásukat – a magyar identitásukat, mert magyarok. Nem bevándorlók. Több mint ezer vagy annál több éve élnek ott. Ez egy alapvető különbség.

A másik különbség a két régió között – ami a közösségi vagy kollektív identitás szemléletbeli különbségét is magyarázza –, hogy a lengyel vagy a magyar nemzeti identitás mindig egzisztenciális kérdés volt. Ha a magyarok elvesztik nemzeti identitásukat, megszűnnek nemzetként létezni. Ugyanez igaz a vallási örökségre. Kereszténység nélkül sem Lengyelország, sem Magyarország nem létezne. Azért van ez így, mert százötven évig Lengyelország nem létezett szuverén államként, és a katolikus vallás volt az, amely megőrizte, megmentette Lengyelországot. A kereszténység nagyjából ugyanezt jelenti Magyarországnak is. Százötven éven át az Oszmán Birodalom foglalta el államunk területének nagyobb részét, és e hosszú időszakban valóságos küzdelem folyt a nemzet túléléséért. Ezért kötelességünk volt megőrizni nyelvünket, kultúránkat, örökségünket és vallásunkat, nem csak egyénileg, hanem elsősorban közösségként. És ez az oka annak, hogy a történelmi, kulturális és szellemi természetű közösség számunkra a létezés nélkülözhetetlen keretévé vált, és mindig is az is marad. Ez tehát nem szakadék, csupán különbség, ami a nemzeti közösségek történelmi örökségéből fakad.

Látni, érteni kell ezt a különbséget, és tolerálnunk kell minden lehetséges különbözőséget, amely az európai régiók közötti történelmi, földrajzi vagy akár kulturális eltérésekben gyökerezik. Teljes mértékben elfogadjuk a Felvilágosodás nagy eszméit, a szabadságot, a testvériséget és az egyenlőséget. Tiszteletben tartjuk a „laicitást”, mert jól értjük azokat a történelmi okokat, amelyek miatt ez az elv olyan fontos francia barátaink számára. Ezt mind elfogadom, ahogy minden más elemét az európai identitásnak. Az egyetlen kívánságom csak az, hogy mások is fogadják el megközelítéseinket és prioritásainkat. Például az európai alkotmányos szerződési tervezetbe betehettük volna a keresztény örökséget. Nem tettük – ismerjük a történeteket. Pedig fontos üzenete lett volna a toleranciának, és elismerése annak a valóságnak, hogy a keresztény örökség alapvetően nélkülözhetetlen Európa létéhez és jövőjéhez.

Szükség van tehát a vitákra, a nyílt és őszinte eszmecserekre, pontosan olyanokra, mint amilyen ez is. Azt mondhatom tehát, hogy Alain Lamassoure-val való megközelítésünk szinte azonos, mindenesetre nagyon közeli. És ez azt bizonyítja, hogy a különböző megközelítésekben van közös elem. Meg kell tehát mindent vitatnunk, és folytatnunk kell ezt a párbeszédet annak érdekében, hogy ezt a közös alapot a lehető legnagyobb mértékben kibővítsük!

Köszönöm a figyelmüket!